

## Perhe yhtenäiseksi

- Tukea perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaistaustaisten maahanmuuttajaperheiden perhe-elämän jälleenrakentamiseen

Iida-Maria Bimberg

Oulun kaupunki

Julkisen sektorin perheterapiakoulutus 2018-2019

## Sisällys

Tiivistelmä .....	3
Johdanto .....	4
1. Perheenyhdistämisperheistä tehdyt aiemmat tutkimukset .....	7
2. Toimintatapoja ja menetelmiä työskentelyyn .....	11
3. Suunnitelmarunko perheen kanssa työskentelyyn .....	14
4. Perheiden kokemukset saadusta keskustelutuesta .....	16
5. Miten kehittää perheille tarjottavia palveluita? .....	18
Liite 1 .....	20
Lähteet .....	21

## Tiivistelmä

Tämä lopputyö on tehty Oulun kaupungin järjestämässä julkisen sektorin perheterapiakoulutuksessa. Lopputyön tavoitteena on selvittää ajankohtainen tilanne perheenyhdistämisen kautta tulleiden perheiden määrästä Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa ja koko Suomen tasolla. Tarkoituksena on myös selvittää, onko muualla jo tutkittu perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaisperheiden kotoutumista ja selviytymistä perheenä. Tavoitteena on myös tuoda esiin perheenyhdistämisen kautta oleskeluluvan saaneiden pakolaisperheiden yleisiä haasteita tutkimusten ja työntekijöiden kokemusten perusteella.

Lopputyössä avataan sitä työtä, mitä olen lähtenyt opintojen aikana tekemään näiden perheiden kanssa. Esittelen lopputyössä ehdotuksia näiden perheiden kanssa työskentelylle, jossa on otettu huomioon tutkimusten ja työkentän kokemusten tuomat haasteet perheenyhdistämisen kautta tulleilla perheillä. Esitän myös ehdotuksia siitä, miten Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa voitaisiin paremmin tukea näitä perheitä.

## Johdanto

Työskentelen Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa sosiaaliohjaajana. Palvelut on tarkoitettu Oulun kaupungin vastaanottamille pakolaisille. Pakolaiset saavat lakisääteisiä kotouttamispalveluita kolmen vuoden ajan. Sen jälkeen maahanmuuttajat saavat kaupungin tarjoamia yleisiä hyvinvointipalveluiden palveluita, eli siirtyvät oman alueensa hyvinvointikeskuksen palveluiden piiriin.

Perheenyhdistämisen kautta tulleella perheellä tarkoitetaan sitä, että yksi tai useampi perheen jäsen on saapunut Suomeen aiemmin, ja hakee perhesiteen perusteella muille perheenjäsenille oleskelulupaa Suomeen tänne päästyään. Perheenkokoajakasi sanotaan sitä henkilöä, joka on tullut Suomeen ensin ja joka hakee perheelleen oleskelulupaa Suomeen perhesiteen perusteella. Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa on aiemmin ollut käytäntönä tarkastella kotoutumisaikaa perheenkokoajan kotoutumisajan perusteella, jolloin perheenyhdistämisen kautta tulleet perheenjäsenet ovat saattaneet olla maahanmuuttajapalveluiden asiakkuudessa vain vähän aikaa. Keväällä 2019 on kuitenkin tehty päätös siitä, että perheen kotoutumisaikaa jatketaan vielä 2-vuotta siitä, kun perheenyhdistämisprosessin kautta tulleet perheenjäsenet ovat saapuneet Suomeen. Tätä lopputyötä varten tein esimerkki elämänjanan perheenyhdistämisen kautta tulleen pakolaisperheiden elämästä (Liite 1). Esimerkki elämänjana on fiktiivinen, mutta pohjautuu hyvin tyypillisiin kohtaamieni perheiden tarinoihin.

Maahanmuuttajien määrä Suomessa on moninkertaistunut viimeisen 20 vuoden aikana. Turvapaikanhakijoita on erityisesti vuonna 2015 tullut Suomeen suuri määrä. Tilastokeskuksen kokoamista tiedoista selviää, että alle 18-vuotiaita ulkomaan kansalaisia on vuonna 2007 ollut 23670, kun vuonna 2017 alle 18-vuotiaiden ulkomaan kansalaisten määrä on noussut jo 42297:teen. Tilastot viittaavat selkeästi siihen, että maahanmuuttajaperheiden määrä on kasvanut huomattavasti.

(Tilastokeskus.fi)

Perheenyhdistämisen perusteella oleskelulupia on myös myönnetty aiempaa enemmän. Kun vuonna 2013 myönneisiä perheenyhdistämissä on tehty Suomessa 875 kappaletta, ja vielä 2016 vuonnakin 1179 kappaletta, on myönneisten perheenyhdistämispäätösten määrä vuonna 2017 ollut jo 2080. Vuoteen 2013

verrattuna myönteisten perheenyhdistämispäätösten määrä on yli kaksinkertaistunut. (Tilastokeskus.fi)

Vuonna 2018 Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden asiakkaista 20 sai perheelleen oleskeluluvan perheenyhdistämisen kautta. Vuoden 2019 toukokuuhun mennessä uusia perheenyhdistämisperheitä oli tullut jo 11. Tietoa ei ole siitä, kuinka moni jo alueiden hyvinvointikeskusten palveluihin siirtyneistä asiakkaista, on saanut myönteisen perheenyhdistämispäätöksen. Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa perheenyhdistämisten määrä asiakkailla on selvästi kasvanut. Vuonna 2015 Suomeen tuli suuri määrä turvapaikanhakijoita. Näistä oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille on alkanut tulla perheenyhdistämispäätöksiä.

Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa on havaittu perheenyhdistämisen kautta tulleiden perheiden parissa haasteita, joihin ei ole vielä kehitetty sopivia tukimuotoja. Vuoden 2019 alussa selvitin Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöiltä sähköpostihaastattelulla, minkälaisia erityisiä haasteita he ovat havainneet perheenyhdistämisperheissä. Sosiaalityöntekijöistä useampi oli tunnistanut perheissä tunne-elämän ja vuorovaikutustaitojen haasteita. Sosiaalityöntekijät kertovat myös näissä perheissä olevan parisuhteen vaikeuksia. Moni sosiaalityöntekijä oli havainnut näissä perheissä vanhempien ja lasten välisiä rooliristiriitoja, jotka olivat joissain perheissä johtaneet teini-ikäisten kapinointiin. Muita sosiaalityöntekijöiden havaitsemia haasteita olivat mm. perhe-elämään sopeutumisen haasteet pitkän eron jälkeen sekä kasvatusvaikeudet (omien totuttujen kasvatustapojen sopimattomuus uudessa kulttuurissa ja olosuhteissa).

Samalla sosiaalityöntekijöiden haastattelulla kerättiin tietoa myös siitä, minkä verran perheenyhdistämispäätöksellä tulleista perheistä oli tehty lastensuojeluilmoituksia, tai kuinka usealle oli myönnetty perhetyötä. Kahdestakymmenestä perheestä, perhetyötä oli myönnetty kahdeksalle perheelle (40%).

Lastensuojeluilmoitus/ilmoituksia oli tehty kuudesta perheestä (30%) ja lastensuojeluasiakkuus oli jossain vaiheessa ollut neljällä perheellä (20%).

THL:n vuoden 2018 tilastoraportin mukaan Oulussa tehtyjen kaikkien lastensuojeluilmoitusten määrä suhteutettuna 0-17 vuotiaisiin on 4.4%. Samasta

tilastoraportista käy myös ilmi lastensuojelun avohuollon asiakkaiden osuus kunnan vastaavasta väestöstä joka oli 4.8%. (THL.fi, tilastoraportti 23/2019)

THL:n ylläpitämän sotkanet sivuston mukaan vuonna 2018 SHL:n mukaista perhetyötä on saanut 3.2% Oululaisista perheistä, ja lastensuojelun tehostettua perhetyötä 3.1% perheistä. (sotkanet.fi)

## 1. Perheenyhdistämisperheistä tehdyt aiemmat tutkimukset

Vain vähän on tutkittu, miten perheen erossa oleminen ja mahdolliset koetut traumaattiset tapahtumat vaikuttavat perheen hyvinvointiin.

Vantaan kaupunki on osana kotouttamisen seudullisten ja alueellisten verkostojen vahvistamis – hanketta (2007-2009) haastatellut perheenyhdistämisen kautta tulleita perheitä, ja tätä kautta pyrkinyt parantamaan perheille tarjottavia palveluita. Haastattelussa kävi ilmi, että perheen vuorovaikutustavat ja dynamiikka muuttuvat eron jälkeen. Myös perheen sisäiset roolit voivat muuttua mikä vaarantaa perheen yhtenäisyyttä. Vanhemmat kertoivat, että ongelmat yli 12-vuotiaiden lasten kanssa alkoivat heti maahantulon jälkeen. Ristiriitoja syntyi vanhempien ja lasten välillä liittyen yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Vanhemmat kokivat keinottomuutta rajojen asettamisessa ja riittämättömyyttä vanhemmuudessaan. Vanhemmat kertoivat kaivanneensa enemmän keskustelutukea. Psykososiaalinen tuki nähtiin tärkeänä, samoin erilaiset ryhmämuotoiset toiminnot. (Vantaan kaupunki, 2011)

Vantaan kaupungin teettämien haastatteluiden pohjalta todettiin, että perheenyhdistämisprosessi on perheille kuormittava. Eriaikainen kotoutuminen voi aiheuttaa kulttuurisia ja sukupolvisidonnaisia ristiriitoja, joiden seurauksena voivat olla mm. avioerot, lastensuojelun tarve, perheväkivalta sekä mielenterveys- ja koulunkäyntiongelmia. Vantaan kaupunki totesi haastatteluiden pohjalta, että perheenyhdistämisperheet tarvitsisivat enemmän tietoa kokemastaan muutosprosessista sekä tietoa arkielämästä Suomessa. Näiden lisäksi todettiin perheiden tarvitsevan myös tukea vanhemmuuteen. (Vantaan kaupunki, 2011)

Samankaltaisia asioita on havaittu myös muualla maailmassa, kun on tutkittu pakolaistaustaisten asiakkaiden perheenyhdistämisen jälkeistä tilannetta. Uudessa-Seelannissa on tehty tutkimus perheenyhdistämisperheiden kotoutumisesta uuteen maahan. Tutkimuksessa selvitettiin perheenyhdistämisen vaikutuksia kotoutumisprosessiin, mielenterveyteen ja hyvinvointiin pakolaisilla. Tässäkin tutkimuksessa esiin nousi korostetusti sukupolvien väliset jännitteet, ja eriaikaisen kotoutumisen tuomat haasteet perheen sisällä. Tutkimuksen perusteella yksi tärkeimmistä suosituksista oli korostaa perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaisperheiden kokonaisvaltaista tukea. Perheenyhdistämisperheet voivat kokea

merkittäviä sopeutumisvaikeuksia ja pitkäkestoinen ero voi vaikuttaa oleellisesti psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin, ja tätä kautta myös kotoutumiseen.

(Couhmanivong, Poole & Cooper, 2014)

Suomessa Ehjä Ry on vuonna 2015 tehnyt työskentelymallin perheenyhdistämisen kautta saapuvien maahanmuuttajien vastaanottoon. Työskentelymallissa kuvaillaan perheenyhdistämisen kautta tulevien perheiden haasteita, ja niihin vaikuttavia tekijöitä. Ensimmäiseksi vaikuttajaksi nostetaan pitkä erossaoloaika, joka luonnollisesti vaikuttaa perheenjäsenten suhteisiin. Mitä pidempi eroaika on, sitä enemmän ihmiset kasvavat ja oppivat uusia rooleja ja selviytymiskeinoja. Ajattelen itse, että pitkä eroaika vaikuttaa merkittävästi perheenjäsenten välisiin kiintymyssuhteisiin, erityisesti niillä perheenjäsenillä, jotka ovat olleet pitkään erossa toisistaan. (Ehjä Ry, 2015)

Toisena vaikuttajana perhesuhteisiin Ehjä ry:n työskentelymallissa nostetaan perheenjäsenten välisten suhteiden hierarkia ja vastuunjako. Usein vastuunjako uudessa maassa muuttuu merkittävästi. Ajattelen itse, että erityisesti tilanteissa jossa nuori on perheenkokoaja, ja siten ollut Suomessa pisimpään, on vaarana, että perheen nuori joutuu kantamaan vastuuta kodin ulkopuolella hoidettavista asioista. Tämä mahdollisesti häiritsee perheen sisäisiä rooliasetelmia, ja laittaa kohtuutonta vastuuta nuoren hartioille. (Ehjä Ry, 2015)

Maahanmuuttajaperheissä yksilön kotoutumiseen ei vaikuta vain yksilön omat tiedot ja taidot. Aivan yhtä tärkeää on perheen kokonaisvaltainen hyvinvointi ja miten muut perheenjäsenet suhteutuvat yksilössä tapahtuviin muutoksiin. Ehjä ry:n esittelemässä työskentelymallissa pidetään tärkeänä, että vanhemmat pystyisivät käsittelemään vanhemmuuden muutoksia ja uudenlaiseen kasvatusympäristöön sopeutumista yhdessä työntekijän kanssa jo varhaisessa vaiheessa (Ehjä Ry, 2015)

Alla olevaan taulukkoon on niitä perheiden ja ammattilaisten kokemia haasteita, joita on nostettu esiin muissa tutkimuksissa, ja niitä haasteita, joita ovat tuoneet esiin Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden työntekijät.



Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijöiden raportoimat haasteet:	Tutkimuksissa Suomessa ja maailmalla raportoidut haasteet
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Perheen sisäisen vuorovaikutuksen ja tunne-elämän haasteet</li> <li>- Roolimuutokset → Ristiriidat ja konfliktit (lasten kohtuuton vastuu ”aikuisten asioista”)</li> <li>- Kasvatusvaikeudet (erityisesti rajojen asettaminen)</li> <li>- Perhe-elämään sopeutuminen pitkän eron jälkeen</li> <li>- Parisuhdeongelmat</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Perheen vuorovaikutustapojen ja dynamiikan muutokset</li> <li>- Roolimuutokset – Sukupolvien väliset jännitteet</li> <li>- Vanhemmuuden haasteet, hankaluudet rajojen asettamisessa</li> <li>- Perheen yhtenäisyys heikentyy</li> <li>- Eriaikainen kotoutuminen → Arvoristiriidat</li> </ul>

Taulukko1: Perheenyhdistämisen kautta tulleiden pakolaisperheiden haasteet.

Yllä olevan taulukon mukaan aiemmin aukaistujen muualla tehtyjen tutkimusten ja raporttien kuvaamat haasteet, ovat hyvin yhteneviä niiden havaintojen kanssa, joita Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijät ovat raportoineet. Samat haasteet nousevat esiin myös omalla kohdallani siinä työssä, jota olen kolmen vuoden ajan tehnyt sosiaaliohjaajana pakolaisperheiden kanssa.

Kolmen vuoden ajan olen toiminut maahanmuuttajapalveluissa sosiaaliohjaajana. Sosiaaliohjaajat tarjoavat asiakkailleen tukea arjen ja asumisen asioihin pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti. Työssä opastetaan asiakkaita Suomalaiseen palvelujärjestelmän tuntemiseen, käytännön arjen ja asumisen asioissa sekä kotoutumisessa suomeen käytännöllisellä tasolla. Oman ohjaustyöni lisäksi olen alkanut tarjota keskustelutukea perheenyhdistämisen kautta tulleille pakolaisperheille. Ajattelen, että perheet tarvitsevat ehdottomasti keskustelutukea perheenyhdistymisen jälkeen. Tarjottavan tuen tulisi vastata perheen tarpeita, ja huomioida yllämainitut haasteet, joita useat perheet perheenyhdistymisen jälkeen kokevat.

Tarjottavan keskustelutuen tulisi pyrkiä tukemaan perheen vuorovaikutusta. Työntekijän tulisi yhdessä perheen kanssa tarkastella perheenjäsenten muuttuneita rooleja ja perheen dynamiikkaa. On tärkeää tarkastella perheiden vastuunjakoa ja hierarkiaa sekä keskustella erityisesti lapsille sopivasta vastuun määrästä.

Kaikki perheet joiden kanssa olen työskennellyt, ovat tarvinneet tukea rajojen asettamiseen. Vanhemmat ovat kokeneet kasvatuskeinojen riittämättömyyttä uudessa yhteiskunnassa. Asiakasperheet tulevat yleensä yhteisötaustaisesta kulttuurista, jossa kasvatusvastuu ei ole ollut pelkästään vanhemmilla. Keskusteluissa on tärkeää tuoda näkyviin perheen käsitys siitä, ketä heidän perheeseensä kuuluu, ja miten muut sukulaiset ja yhteisö vaikuttavat heidän perheensä asioihin ja päätöksentekoon. Kulttuurien väliset ristiriidat tulee kyetä ottamaan keskusteluun, ja on syytä perheen kanssa hakea keinoja siihen, miten perheenjäsenet voivat ristiriitoja kohdatessaan keskustella niistä toistensa kanssa. Edellä mainittujen haasteiden lisäksi pitkä erossaoloaika tuo haastetta lasten ja vanhempien välisiin kiintymyssuhteisiin, minkä vuoksi näille perheille tulisi systemaattisesti tarjota keskustelutukea.

Pakolaisperheissä yhdellä tai useammalla perheenjäsenellä voi olla traumaattisia kokemuksia, mikä tietenkin vaikuttaa myös vanhemmuuteen ja perheenjäsenten välisiin suhteisiin. Tarjottavan keskustelutyön ohessa on tärkeää tarjota psykoedukaatiota, ja tukea perheenjäseniä avun hakemiseen, mikäli se on tarpeen. Kuvaamassani työskentelyssä ei kuitenkaan lähdetä tutkimaan traumakokemuksia tai pureutumaan niihin. Pakolaisperheiden kanssa työskentelevän on tärkeää rajata työtään osaamistasonsa ja työn tavoitteen mukaisesti. Tässä lopputyössä kuvaamani työskentely keskittyy perheen tilanteen vakauttamiseen ja perheen toimintakyvyn ja yhtenäisyyden lisäämiseen.

## 2. Toimintatapoja ja menetelmiä työskentelyyn

Olen suunnitellut perheenyhdistämisen kautta tulleille pakolaisperheille seitsemän perhekeskustelutapaamista, joita voi joustavasti käyttää perheen tarpeiden mukaisesti. Tapaamisten rungot on suunniteltu vastaamaan edellä mainittuihin haasteisiin. Esittelen rungon tapaamisiin kappaleessa kolme. Sisällön suunnittelussa on hyödynnetty monenlaisia perheterapeuttisia menetelmiä, joita esittelen alla. Työskentelyn lähtökohtana on dialoginen lähestymistapa.

Useilla käynneillä hyödynnetään suomen mielenterveysseuran kirjaa ”Perhearviointiopas – perheen voimavarojen, vahvuuksien ja vaikeuksien arviointimenetelmä.” Perhearviointiopas tarjoaa strukturoidun mallin perheen toimintakyvyn moniulotteiseen arviointiin, aukaisee useita perheen kanssa käytettäviä menetelmiä, ja tarjoaa haastattelurunkoja eri teemoihin. En varsinaisesti tee perheiden kanssa oppaassa kuvattua systemaattista arviota, mutta hyödynnän näitä menetelmiä ja haastattelulomakkeita aika ajoin keskustelun tukena. (Suomen mielenterveysseura, 2016)

Eräänä tavoitteena on tarkastella vanhemman oman perhetaustan vaikutusta vanhemmuuteen. Tässä käytetään apuna vanhempien kanssa tehtävää sukupuuta. Sukupuun avulla voidaan tarkastella myös kulttuurisia tekijöitä, jotka vaikuttavat perheeseen ja lasten kasvatukseen. Sukupuutyöskentelyn aikana sukupuut tehdään molemmille vanhemmille niin, että toinen vanhemmista seuraa hiljaa vieressä. Toki, mikäli vanhempien välillä on jännitteitä, eivätkä he halua toisen olevan paikalla, voidaan järjestää tilaisuudet sukupuun tekoon myös erikseen. Ajatuksena kuitenkin on, että seuratessaan toisen vanhemman sukupuutyöskentelyä puoliso saavat lisää ymmärrystä toisistaan ja niistä asioista, jotka häneen vaikuttavat niin puolisona kuin vanhempanakin. Työskentelystä saadun palautteen perusteella perheet ovat pitäneet sukupuutyöskentelystä ja kertoneet saaneensa lisää ymmärrystä niin itseään kuin puolisoaankin kohtaan.

Sukupuun piirtäminen voi tuoda esiin tärkeitä asioita, ja se voi olla monien oivalluksien lähde. Sukupuun avulla auttaa perheenjäseniä näkemään itsensä ja läheisensä

uudesta näkökulmasta. Se auttaa ymmärtämään oman identiteetin kehitystä ja pulmia, sekä läheisiä ihmissuhteita elämän muutosten keskellä. Sukupuun kautta saadaan laajennettua perhekäsitystä ydinperheestä lähisukuun. Sukupuun tarkastelu voi auttaa ymmärtämään myös vallanjaon ja vallankäytön kysymyksiä perherakenteissa. Piirroksen avulla voidaan nähdä, että uusissa elämänolosuhteissa ei olekaan hyväksi se kaikki, mikä toimi aiemmin. Tavoitteena on ennen kaikkea löytää perheen ja suvun vahvat ja hyvät puolet sekä vahvistaa niitä. (Ijäs, k. 2003)

Tapaamisilla hyödynnän erilaisia kortteja. Kun tehdään työtä tulkin välityksellä ja kohdataan asiakas, joka puhuu eri kieltä, korttityöskentely voi huomattavasti helpottaa vuorovaikutusta ja tarjota asiakkaille keinoja itseilmaisuuksiin. Erityisesti lasten kanssa työskennellessä korttityöskentely tuo leikillisyyttä keskusteluihin ja tukee lasten itseilmaisua. Tällä hetkellä käytössäni on ollut Pesäpuu Ry:n vahvuuskortit sekä nallekortit.

Yhdellä tapaamisella pohditaan kotoutumista, sen henkilökohtaisuutta ja eriaikaisuutta perheen sisällä. Tapaamisella hyödynnetään Suomen Punaisen Ristin tekemää kotoutumiskaarta, josta on saatavilla versioita eri kielillä. (Rednet.punainenristi.fi)

Jokaisen tapaamisen aluksi olen pyytänyt perhettä täyttämään ORS-arviointilomakkeen (the outcome rating scale, ORS, Miller&Duncan 2004). Tapaamisten lopuksi olen kerännyt palautetta tapaamisesta SRS-lomaketta hyödyntäen (the session rating scale, SRS, Miller&Duncan 2004). Edellä mainitut lomakkeet ovat yhdysvaltalaisen Scott D. Millerin kehittäneet, ja niistä löytyy useita kieliversioita (mm. arabia, somali, farsi).

Perheen yhdistämisen jälkeen on tärkeää, että perhettä tuetaan yhteisiin kokemuksiin, mikä edistää perheen lähentymistä. Pyrin kannustamaan kaikkia perheitä yhteiseen tekemiseen, antamalla vinkkejä leikkeihin ja peleihin. Oulussa jaetaan kaikukortteja, jotka antavat perheelle mahdollisuuden maksuttomiin kulttuurikokemuksiin. Tarkoituksena on, että yhdellä tapaamisella käydään yhdessä leikkipuistossa tai jossain niissä kohteista, joihin kaikukortilla pääsee. Tämä antaa mahdollisuuden perheen vuorovaikutuksen tarkkailemiseen, ja sen jälkeen siitä keskustelemiseen. Lisäksi yhteinen pelihetki tai puistohetki voi tarjota perheelle motivaatiota jatkossakin tehdä enemmän yhdessä.



### 3. Suunnitelmarunko perheen kanssa työskentelyyn

Työskentelyn kesto perheen kanssa on noin neljä kuukautta. Kullekin käyntikerralle varataan aikaa 2-3 tuntia. Tapaamisille varataan tulkki, ja ne suoritetaan yleensä perheen kotona. Jokaisen tapaamisen alussa kaikki perheenjäsenet täyttävät ORS-lomakkeen oman voinnin arvioimiseksi, ja tapaamisen lopuksi SRS-lomakkeen arvioidakseen tapaamisen hyödyllisyyttä. Alla olevat tapaamisrungot on suunniteltu vastaamaan aiemmin mainittuihin haasteisiin, niitä tulee kuitenkin käyttää joustavasti, ja perheen kanssa työskentely suunnitellaan jokaisen perheen kohdalla yksilöllisesti. Tapaamisia järjestetään tarvittaessa useampia ja yhtä teemaa voidaan käydä läpi useammalla tapaamisella.

1. Kesto: 2 tuntia. Koko perheelle. Teema: Tämän hetkinen tilanne ja perheen roolit.
  - Tarkoituksena keskustelun aikana arvioida perheen kanssa yhdessä mitkä ovat perheen tämän hetkisiä voimavaroja ja huolenaiheita.
    - o Korttityöskentelyn hyödyntäminen sanoittamista tukemassa
    - o Tukena keskustelussa perhearviointioppaan teema: Ajankohtaisten huolenaiheiden kartoittaminen.
  - Tarkoituksena selvittää millaisia rooleja perheessä on perheenjäsenten kesken, ovatko roolijaot selkeät ja kokeeko perhe, että näihin tarvitaan muutosta.
    - o Tukena keskustelussa perhearviointioppaan teema: Perheen sopeutuvuus.
  
2. Kesto 2 tuntia. Vain vanhemmille, 1 tapaaminen/vanhempi. Teema: Omien kasvatustapojen tutkiminen. Oman perhetaustan ja kulttuurin vaikutukset vanhemmuuteen.
  - Molempien vanhempien sukuun piirtäminen. Näkökulmana keskustelussa vanhemmuus ja suvusta/perheestä tulevat voimavarat sekä rajoitteet.
    - o Ketkä vaikuttavat meidän perheeseen? Ketä kuuluu meidän perheeseen?
  - Minkälaisia rajoja vanhemmat asettavat? Miten toimivat, mikäli lapset toimivat väärin?
    - o Keskustelua rajojen asettamisesta ja seuraamuksista.
    - o Oman maan toimintatavat eivät ehkä ole sovellettavissa täällä (esim. fyysinen kurittaminen).

3. Kesto 2 tuntia. Koko perheelle. Teema: Millainen on meidän perhe? Kommunikaatio ja tunneilmaisu meidän kotona.
  - Perheen tarinan piirtäminen aikajanelle, merkittävimmät kohdat perheelle.
  - Perheen omakuvan maalaaminen tai perheretken suunnittelu
    - o Keskustelu siitä, millaisia havaintoja ohjaaja on tehnyt perheen kommunikaatiosta ja rooleista työskentelyn aikana.
  - Keskustelua perheen kommunikaatiosta ja perheen tunne-elämästä.
    - o Tukena korttityöskentely, etenkin perheissä joissa pieniä lapsia.
    - o Tukena työskentelyssä tarvittaessa perhearviointioppaan teemat: Perheen kommunikaatio, perheen tunne-elämä ja perheen identiteetti.
  
4. Kesto 2 tuntia. Vain vanhemmille. Teema: Vanhempien keskinäiset suhteet ja niiden vaikutus vanhemmuuteen.
  - Vanhempien keskinäiset roolit ja niiden mahdolliset muutokset Suomeen muuton jälkeen.
    - o Tukena työskentelyssä: perhearviointioppaasta teema: Perheen liittoumat parisuhteen näkökulmasta.
  - Mahdollisten traumakokemusten vaikutus parisuhteeseen ja vanhemmuuteen
    - o Psykoedukaatio. Annetaan omalla äidinkielellä kirjallista tietoa traumaperäisestä stressihäiriöstä ja autetaan tarpeen tulleen yksilöllisen psyykkisen tuen järjestämisessä terveystalveluiden kautta.  
(<https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveystalvelut/mielenterveys-ja-paihdepalvelut/mielenterveys/maahanmuuttajat/tiedotteet.html>)
  
5. Kesto 2 tuntia. Koko perheelle. Teema: Meidän perheen säännöt ja tavat.
  - Keskustellaan perheen säännöistä ja tavoista.
  - Keskustellaan arjen rytmityksestä, sekä ennustettavuuden ja johdonmukaisuuden tärkeydestä turvallisuuden tunteen luomisessa.
  
6. Kesto 2 tuntia. Koko perheelle. Teema: Meidän perheen identiteetti, sekä keskustelutuen ja perheen tilanteen arviointi.
  - Tapaamisen alussa perheelle peli- tai leikkihetki. Keskustelua lasten leikistä, ja työntekijän tekemistä havainnoista perheen vuorovaikutuksessa ja kasvatuksessa.
  - Kotoutumiskaaren avulla keskustelua perheenjäsenten psyykkisen kotoutumisen vaiheista. Ymmärryksen lisääminen kotoutumisen vaiheisiin.
  - Viimeisellä tapaamisella: Perheohjauksen arviointi. Arviointikeskustelu ja arviointilomakkeiden läpikäyminen (ORS, SRS). Jatkotuen tarpeen arviointi.

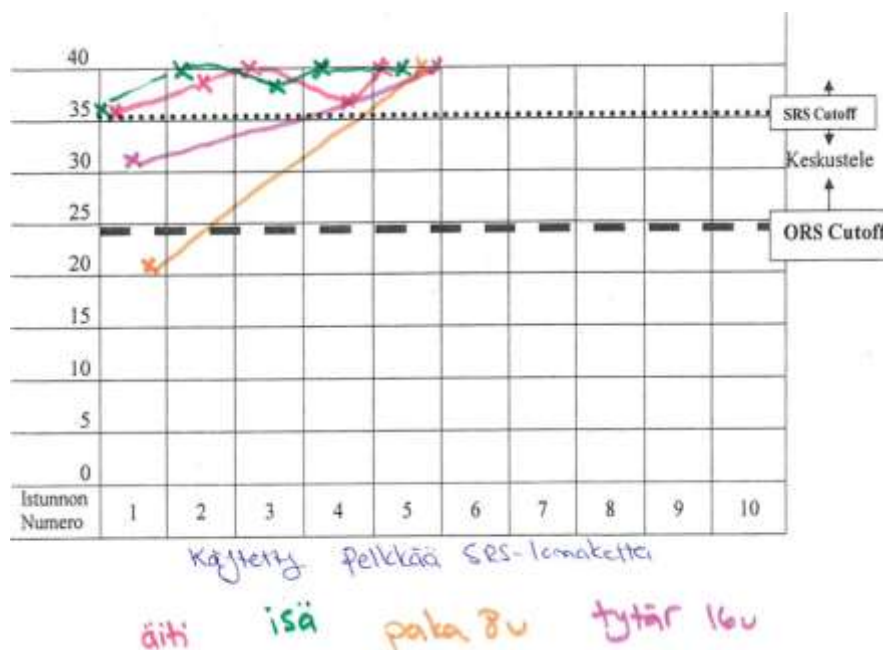
## 4. Perheiden kokemukset saadusta keskustelutuesta

Lähdin kokeilemaan edellä esitettyä työskentelytapaa muun ohjauksen ohessa vuoden 2019 alusta lähtien. Työskentely ehdittiin aloittaa kahden perheen kanssa. Syyskuusta 2019 lähtien on tarkoituksena tarjota keskustelutukea kaikille perheenyhdistämisen kautta tulleille perheille. Palautetta kerätään jatkossakin, jotta toimintaa voidaan muokata ja kehittää edelleen asiakkailta saadun palautteen mukaisesti.

Ensimmäinen perhe, jonka kanssa aloin työskennellä, sitoutui yhteistyöhön hyvin. Työskentelyä tehtiin virka-aikana, joten lasten koulunkäynnit näkyivät useampana poissaolona tapaamisilta. Jatkossa pyrkimys onkin järjestää tapaamisia myöhempänä ajankohtana, jos mahdollista.

Perheenjäsenet pitivät tapaamisia hyvinä, ja kokivat hyötynsä niistä. Etenkin vanhemmat kokivat, että he kykenivät toimimaan yhtenäisemmin vanhempina ja saivat tilaisuuden pohtia omaa vanhemmuuttaan ja perheettään rauhassa. Perheen äiti koki, että vaikka heillä oli jo perhetyötä, toi perhekeskustelut uudenlaista tukea, joka oli perheelle tarpeen. Äiti koki tuen terapeuttisena.

Kuva 1.



Kuvassa 1 näkyy SRS-lomakkeista tehty koonti. Taulukossa näkyy terapiaistunnon arviointiasteikon tulokset.



Työskentelyä lähdettiin kevään aikana tekemään myös toisen perheen yhdistämisen kautta tulleen pakolaisperheen kanssa. Työskentely aloitettiin 2 kuukautta perheen saapumisen jälkeen. Havaittiin, että kun perheellä oli vielä menossa huomattava määrä käytännön asioihin liittyviä epäselvyyksiä, ei tarjottu keskustelutuki ollut oikea aikaista. Työskentely päätettiin keskeyttää ja aloittaa uudelleen parempana ajankohtana. Jatkoa ajatellen on suositeltavaa aloittaa työskentely vasta 4-6 kuukauden kuluttua perheenjäsenten saapumisesta, jotta käytännön asiat on saatu selvitettyä. Mikäli perheenjäsenten huomio on vielä elämän järjestelmissä Suomessa, tilaa ja voimavaroja ei jää perheen sisäisten asioiden miettimiseen.

## 5. Miten kehittää perheille tarjottavia palveluita?

Aiemmin Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluista ei ole systemaattisesti tarjottu vanhemmuuteen ja perhe-elämään liittyvää keskustelutukea perheenyhdistämisen kautta tulleeille perheille. Maailmalla ja suomessa tehdyt tutkimukset osoittavat selkeästi, että tämän kaltaiselle työskentelylle olisi tarvetta. Tätä tukee myös maahanmuuttajapalveluiden työntekijöiden havainnot asiakaskentältä. Työn suunnittelussa on otettava huomioon ne haasteet, joita useat perheenyhdistämisen kautta tulleet perheet kohtaavat. Työntekijällä tulee olla ainakin perustiedot kohtaamansa perheen kulttuurin keskeisimmistä asioista. Tärkeää on myös, että työntekijällä on uskallusta ottaa kulttuuriin liittyviä asioita puheeksi.

Tekemäni keskustelutyö perheiden kanssa on osoittautunut hyödylliseksi ja tarpeelliseksi. Perheet ovat olleet kiitollisia saamastaan tuesta ja tilaisuudesta keskustella ja pohtia perheensä asioita muuttuneessa tilanteessa. Oulun kaupungin maahanmuuttajapalvelut tarjoaa syyskuusta 2019 alkaen kaikille perheenyhdistämisen kautta tulleeille perheille perheterapeutista keskustelutukea.

Osa perheistä on saanut keskustelutuen lisäksi perhetyön palveluja. Olen tiedustellut perheiltä, ovatko kokeneet nämä palvelut päällekkäisinä, tai liian samankaltaisina. Perheiltä tulleen palautteen mukaan molemmat työmuodot ovat olleet tarpeellisia ja tuen muodot on koettu erilaisiksi. Keskustelutukea on pidetty terapeuttisena ja sen avulla perheet ovat saaneet mahdollisuuden tutkia tarkemmin perheen tilannetta. Perhetyön on ajateltu olevan toivottu ja tarpeellinen apu perheen arjen tukemisessa käytännöllisemmällä tasolla. Nämä tukimuodot eivät siis ole toisiaan pois sulkevia vaan pikemminkin toisiaan tukevia.

Perheet ovat niin tutkimusten kuin minun saamani palautteen mukaan usein toivoneet myös ryhmämuotoista toimintaa. Oulun kaupungilla on todella hienoa ryhmätoimintaa monenlaisille perheille, mutta pakolaistaustaisille perheille ei ole minkäänlaista ryhmämuotoista toimintaa tarjolla. Ajatuksena lienee ollut, että pakolaistaustaiset perheet voisivat osallistua kantaväestön kanssa samoihin ryhmiin, mutta kielitaidon puutteen vuoksi tämä harvoin on käytännössä mahdollista. Pitäisin

erittäin toivottavana, että nyt kun pakolaistaustaisten perheiden määrä on suuressa kasvussa valtakunnallisellakin tasolla, alkaisi Oulun kaupunki pikaisesti miettimään myös ryhmämuotoisen tuen muotoja pakolaistaustaisille perheille.

Yksi mahdollinen ryhmämuotoinen toiminta esiteltiin valtakunnallisessa perheterapiakongressissa 2019, johon osallistuin. Reijo Kauppila kertoi kongressissa EBTS-hankeesta (Evidence based trauma stabilisation for refugee families). Kauppila on yhdessä saksalaisen Stefan Flegelskampin ja bulgarialaisen Milena Mutafchievan kanssa kehittänyt pakolaisperheille tarkoitettua ryhmämuotoista toimintaa Erasmus-rahoitteisessa hankkeessa. EBTS-ohjelma on lyhyt traumaa vakauttava prosessi pakolaisperheille, joka perustuu leikkiin ja psykoedukaatioon. Hankkeen myötä järjestetään 20 opintopisteen EBTS-koulutuksia pakolaisten kanssa työtä tekeville ammattilaisille. Koulutus antaa tiedot, taidot ja valtuudet EBTS-ohjelman hyödyntämiseen. ([traumastabilization.eu](http://traumastabilization.eu)).

Ajattelin että tämänkaltainen ryhmämuotoinen tutkitusti vaikuttava toiminta olisi tarpeen myös Oulussa. Aivan erityisesti pidän tällaista työskentelyä tarpeellisena niillä perheillä, jotka eivät ole olleet vastaanottokeskuksen palveluiden piirissä pidempään (kiintiöpakolaiset, perheenyhdistämisen kautta tulevat).

Pidempään on pyritty miettimään myös, miten maahanmuuttajapalvelut ja alueella tarjottavat perheiden palvelut pystyisivät tekemään yhteistyötä. Toivottavaa olisi, että maahanmuuttajapalveluiden työntekijät yhdessä alueen perhepalveluiden työntekijöiden kanssa pystyisivät luomaan yhteistyölle yhteisiä käytäntöjä. Toivottavaa olisi, että puolin ja toisin voitaisiin pyytää työparia pakolaisperheiden kanssa työskenneltäessä. Ajattelen myös, että edellä mainittua ryhmätoimintaa voitaisiin lähteä suunnittelemaan niin, että sitä lähtisi vetämään yksi maahanmuuttajapalveluiden työntekijä yhdessä alueen perhepalveluiden työntekijän kanssa.

# Liite 1

## Esimerkki elämänjana

Mustafa pakollisessa asepalveluksessa vuodesta 2001 alkaen. Paljon pois kotoa.	Mustafa edelleen asepalveluksen vuoksi paljon pois kotoa.	Mustafa pakenee 2011 toiseen maahan, on paossa 2 - vuotta. Jää kiinni 2013.	Mustafa vankilassa 2013 -2015	Mustafa vapautuu 2015, takaisin pakolliseen asepalvelukseen. Väliillä joitain kuukausia kotona.	Mustafa pakenee 5/2016. Suomessa 8/2016.	Mustafa saa oleskeluluvan Suomesta 1/2017. Muuttaa omaan asuntoon, aloittaa suomen kielen opinnot. Py -hakemus vireille 3/2017	Mustafa saa tietoon myönteisen py päätöksen. Järjestee raha asiat niin, että saa perheelle lentoliput ja passit hankittua Suomeen tuloa varten.
2003	2005	2011	2013	2015	2016	2017	2019

Mustafa 21 vuotta Maryam 16  Vanhempien järjestämä liitto. Asuivat samassa kylässä, tunteet lapsesta asti. Yhteinen koti maatilalla	Hasan syntyy 6/2005 . Maryam on paljon ilman Mustafaa. Hoitaa maatilaa, kotia ja Mustafaa. Tukea ja apua sukulaisilta. Tiivis yhteisö.	Maryam joutuu vankilaan Mustafan paettua armeijasta kahdeksi viikoksi. Hasan 6vuotias.	Maryam ja Hasan asuvat maatilalla. Suku edelleen tukena.		Nour syntyy 1/2016, Hasan 11 -vuotias	Maryam, Hasan 12 - vuotta, Nour 1-vuotta Pakenevat kotimaasta viereiseen maahan. Naapurimaan pakolaisleirillä 4kk → tuttavien luokse asumaan.	Maryam, Hasan 14 - vuotta, Nour 3 -vuotta Tulevat Suomeen Hasanin luokse. Perheelle yhteinen koti.
--	--	--	--	--	---------------------------------------	---	--

## Lähteet

Couhmanivong, C. Poole, GE & Cooper, A, 2014, Refugee family reunification and mental health in resettlement, 2014, Kotuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online, Vol 9, No 2. s.89-100

Ehjä Ry, Anna Lehtonen & Tuire Niinimäki, 2015, Perheenyhdistämisen hyvät käytännöt – Työskentelymalli perheenyhdistämisen kautta saapuvien maahanmuuttajien vastaanottoon.

Ijäs, K. 2003. Sukupuoli. Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Scott D. Miller, hakupäivä 18.4.2019, <https://scott-d-miller-ph-d.myshopify.com/collections/performance-metrics/products/performance-metrics-licenses-for-the-ors-and-srs>

Tilastokeskus, hakupäivä 2.4.2019,

[https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk\\_vaesto.html](https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html)

Terveystieteiden tutkimuskeskus, hakupäivä 27.8.2019

[https://thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2019/liitetaulukot/TR23\\_2019\\_liitetaulukot\\_123.pdf](https://thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2019/liitetaulukot/TR23_2019_liitetaulukot_123.pdf)

Traumastabilization.eu, hakupäivä 25.4.2019

<http://www.traumastabilization.eu/home/>

Sotkanet.fi, hakupäivä 27.8.2019

<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=sw62tdY1stY1jDcCAA==&region=szYxBQA=&year=sy6rBAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201802280718>

Suomen Punainen Risti, hakupäivä 28.8.2019

<https://rednet.punainenristi.fi/kotoutumiskaari>

Vantaan kaupunki ja SOCCA, 2013, "Jatkuva huoli, ikävä ja suru" – kokemuksia perheenyhdistämisestä

Väestöliitto.fi, hakupäivä 2.4.2019,

[http://www.vaestoliitto.fi/tieto\\_ja\\_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/](http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/)